

me riješiti tehničkom racionalnošću bez akceptiranja društvene »racionalnosti« – vrijednosnog sustava, interesa itd. koji se u konfliktnim situacijama izražavaju na socijalnoj sceni pojedinih razina: regija, država i na međunarodnoj sceni. Posebno treba istaknuti autorov stav da »vjerojatno postoji povratni utjecaj između nasilja nad prirodom i nasilja unutar društva«, da razorena priroda i odgovarajuće pogoršanje životnih uvjeta povećavaju socijalno nasilje (151). Tu smo tezu isticali i u okviru naših istraživanja.

Služeći se terminom *katastrophenparadox*, autor pokazuje da iza njega stoje realni socijalni i politički procesi koji iznova izazivaju teoriju i politiku u globalnim razmišljanjima o svjetskom poretku i problemima podjele razvijenih i nerazvijenih zemalja: o bogatima, moćnima, uzročnicima i siromašnima, obespravljenima i žrtvama krize moderne civilizacije izazvane atrofijom nekih njezinih aktera.

Ivan Cifrić

Vinka Uzelac

DJELATNOSTI U RAZVOJU EKOLOŠKE OSJETLJIVOSTI DJECE

Zagreb, Hrvatski pedagoško–književni zbor, 1993, 77 str.

Knjiga Vinke Uzelac *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece* nastavak je istraživanja i promišljanja mogućnosti ekološkog odgoja i pedagogije što ga je autorica prije tri godine otpočela studijom pod naslovom *Osnove ekološkog odgoja* (Zagreb, Školske novine, 1990). Dok je prva knjiga V. Uzelac imala zadatak pokazati rezultate istraživanja razvoja i položaja odgoja za zaštitu i unapređivanje životne okoline u povijesno–komparativnoj perspektivi razvoja formalnog

i neformalnog »ekološkog odgoja« u svijetu i u nas te »utvrditi ekološke zadatke i sadržaje u programskoj strukturi predškolskih institucija i osnovnih škola« (Uzelac, 1990:9), u ovoj knjizi autorica ograničuje svoj interes na »problem prilagođavanja određenih metodičkih modela procesu razvoja ekološke osjetljivosti djece« (str. 5).

Autorica u predgovoru ističe da je zanimaju mogućnosti govornih i tzv. istraživačkih djelatnosti u procesu razvoja ekološke osjetljivosti djece. Interdisciplinarni pristup smatra samorazumljivim; za temeljni teorijski okvir uzima suvremenu dječju psihologiju, a pri izboru elemenata ekoloških djelatnosti poštuje pedagoške didaktičko–metodičke osnove rada u vrtićima.

Sadržaj knjige raspoređen je u dva razrađena dijela. Dok se u prvom dijelu daje teorijski okvir, terminološke i pojmovne distinkcije i relacije, u nastavku autorica primjerima iz pedagoške prakse iznosi specifičnosti govornih i tzv. istraživačkih djelatnosti kao ekološki senzibilizirajućih aktivnosti u djece.

U uvodnom dijelu teorijskih razmatranja autorica se poziva na tzv. »novu školu« i njezina metodološka i teorijska dostignuća, bit kojih se svodi na naglašavanje perceptivnih djelatnosti pri otkrivanju realnosti okoliša. Stimulacija potrebe za »učnjem prirode« – razvijanjem interesa i djelatnosti koje dovode do spoznaja te djetetova emocionalnog i intelektualnog formiranja – nalazi organizacijsku podršku u sustavu školovanja bit kojega je tzv. »nastavna otvorenost« upoznavanja okoliša. Tako se upoznavanje okoliša ne iscrpljuje (zatvara) u jednom nastavnom predmetu, već se širem učenju prirode otvaraju i neke druge organizacijske mogućnosti (»zeleni razredi«, »pedagogijski izleti«, »nastava o stvarima«). Na taj način cijela organizacija (ekološkog) odgoja i obrazovanja postaje pretpostavka razvijanja djetetove ekološke osjetljivosti, od-

nosno osjetljivosti na poremećaje i opasnosti koje prijete okolišu.

Pojam »ekološka osjetljivost« autorica upotrebljava za označavanje sposobnosti djetetova ekološkog komuniciranja s problemima u svojem okolišu. Tako ekološka osjetljivost, tj. njezini aspekti, uključuje sve formativne djelatnosti u ekološkom komuniciranju (perceptivne, izražajne, spoznajne djelatnosti). Za odgajatelje je, smatra autorica, korisno znati da ti aspekti (perceptivni, spoznajni, radni i izražajni) u takvu komuniciranju postoje kao razine djelatnosti, jer prema njihovoj zastupljenosti u nekoj ekološkoj situaciji odgajatelj može prilagoditi i usmjeriti određene postupke.

Kako se ekološka komunikacija odvija u okviru neke ekološke situacije, autoričina je pozornost usmjerena prije svega prema tzv. govornim relacijama u ekološkim situacijama, tj. prema funkciji govornih i tzv. istraživačkih djelatnosti u ekološkom komuniciranju.

U završnom dijelu teorijskih razmatranja autorica, rekonstruirajući činitelje razvoja ekološke osjetljivosti, za središnji pojam svoje analize uzima tzv. ekološku djelatnost. Kako se tek ekološkim djelatnostima može postići razvoj, tj. pobuditi dječja ekološka reakcija, njihova struktura i dinamika ovdje su skicirane. Iako njihova funkcionalna struktura nije točno poznata, zna se da je za djetetovo prihvaćanje ekološke djelatnosti i odgojno-obrazovnih poticaja u njima nužna emocionalna komponenta. Kako sadrže perceptivne, misaone, praktične i izražajne aspekte, ekološke djelatnosti moraju se organizirati na načelu cjelovitog razvoja ekoloških sposobnosti.

Razvijanje ekološke osjetljivosti zacijelo počinje perceptivnim modalitetima i oni su »prvi« odgovorni za formiranje ekoloških predodžbi. Međutim, djetetova ekološka osjetljivost podrazumijeva postojanje određenih navika i ponašanja, i ta

se osjetljivost razvija u svakidašnjoj praksi unutar vrtića. Dakle, pretpostavka za ekološku osjetljivost jest kultiviranje intelektualnih operacija didaktičko-pedagoškim oblikovanjem, a s obzirom na ekološke sadržaje. Praktične djelatnosti trebale bi pritom biti mjesto stjecanja ekološkog iskustva i nužna karika između perceptivnih modaliteta i izražajnih djelatnosti.

Kako su tek izražajne djelatnosti kao aktivistički oblik sinteze perceptivnih, misaonih i praktičnih djelatnosti visoko individualizirane, njihovo ostvarivanje ovisi ponajprije o odgajateljevu poštivanju njihove primjerenosti. Poticaje i uvjete za njihovo ostvarivanje treba tražiti uz uvažavanje ekološke motivacije stavljanjem djeteta u situaciju u kojoj bi osjetilo potrebu za izvršenjem zadatka i došlo do nekih ekoloških spoznaja. Predškolskoj djeci u spontanoj strukturi igre to će biti omogućeno kroz govorne djelatnosti.

U drugom, opsežnijem dijelu ove studije autorica izlaže posebnosti tzv. govornih djelatnosti. Kako pedagoška praksa pokazuje, proza i poezija, tj. dječja književnost, svoju ekološku komunikativnost postižu vjerojatno i ekološkom tematikom. Zanimanje za tu tematiku (shvaćenu, dakako, vrlo široko) može se probuditi oslanjanjem na elemente igre i spontanosti, radoznalosti i čuđenja. Ekološka komunikacija – kao željena posljedica govornih djelatnosti – ima za cilj i izražavanje ekoloških doživljaja, koji se kao povratna informacija može izraziti i u drugom mediju – slikom, oblikom, pjesmom.

»Eko–teme« ili »eko–momenti« dječje poezije (a što možemo vidjeti iz priloženih primjera) često su više »proizvod« interpretacije nego intencije i osnovnog ugođaja stihova. Međutim, ono što je pedagoški zanimljivo jest posebna motivacijska upečatljivost kojom pjesma (poezija) kao književni oblik djeluje na djecu različita uzrasta.

Pri odabiru specifičnih govornih djelatnosti, koje autorica pojedinačno obrađuje, valja uzeti u obzir ova načela:

– izbor ekoloških tema za razne oblike govornih djelatnosti mora odgovarati uzrastu i interesima djece te raspoloženju u određenim situacijama;

– u govorne djelatnosti treba unositi razne ekološke dosjetke (ludički elementi);

– treba poštovati ekološki emotivan pristup okolišu;

– treba uključivati iskustva iz dječjeg okoliša.

Posebne govorne djelatnosti – razgovor, pripovijedanje, pričanje, dramatizacija, opisivanje, obavještanje, objašnjavanje – čine paletu koja stoji na raspolaganju odgajatelju i nastavniku pri razvoju ekološke osjetljivosti djece. Koji će od tih oblika odabrati, ovisi o uzrastu i stupnju

ekološkog iskustva djece te umješnosti voditelja.

»Materijal« za govorne djelatnosti i ekološkog iskustva djeca će svakako steći i tzv. istraživačkom djelatnošću (pokusi, izleti, tehnički zadaci). Pri kraju rada autorica daje popis primjera konkretnog upoznavanja djece na ekološke probleme. Idealan bi oblik bio, što je već naznačeno na početku knjige, cjelovit ekološko–projektni odgojno–obrazovni rad. Kao koncept i model, ekološko–projektni rad trebao bi se pokazati učinkovitijim u oblikovanju stavova djece te promjeni stavova odraslih. On bi trebao promijeniti i odgajanog i odgajatelja te omogućiti kreativan razvoj i formiranje ekološki svjesnih ljudi.

Tomislav Murati